

Český internet by měl být chráněn státem

Tvrdí to český politik a sociolog Ivan Gabal. Podle jeho slov je právě ochrana internetu jednou ze základních povinností státu, kterou by rozhodně neměl zanedbávat.

V rozhovoru s ním jsme ale diskutovali nejen nad úlohou státu v rámci ochrany kyberprostoru, ale také nad tím, jak vnímá on sám příležitosti, které internet přináší, jak se dívá na změny, které s ním souvisejí a jakou roli by v tomto novém světě měly hrát právě banky.

Internet změnil a bude dál měnit tvář a fungování společnosti. Je v něm podle vás pro toto fungování více pozitiv, nebo rizik?

Nepochybně více pozitiv. Velmi jsme zrychlili komunikaci, máme informace v globálním záběru, kdekoli chceme a v reálném čase. Internet také enormně zlevnil telekomunikace i dosažitelnost každého. Stal se v podstatě samozřejmou součástí našeho každodenního života. Vezměte si jen, o kolik dnes převažuje v mobilních telefonech datová komunikace nad klasickým hlasovým voláním. Máme také více svobody, protože si můžeme vybírat, s kým a kdy chceme komunikovat. Můžeme spolupracovat v reálném čase, být třeba přes oceán. Díky internetu se také otevřel ohromný prostor pro práci z domova.

My dnes máme internetově vybavený venkov stejně jako městské domácnosti a to ohromně rozšiřuje prostor, který je pro nás dosažitelný. Nemluvě například o bankovníctví, když hovoříme právě spolu. Pamatuji si, jak mi ještě někdy v roce 2000 tvrdil přední evropský bankéř, že přímou komunikaci s bankéřem na schůzce v pobočce nic nenahradí. Když si představím, jak dnes komunikují moje dcery z Anglie, z Nizozemska nebo manželka z Afriky s naší rodinnou bankéřkou a také samozřejmě jak je tato bankéřka integrována do našich rodinných záležitostí... Vlastně internet pomohl i k růstu důvěry mezi lidmi. Mnoho dobrého nám to dalo. I to, že si můžu koupit lístky na Pražské jaro on-line a domluvit se na návštěvě koncertu s manželkou, která se právě vrací do Evropy. Dříve by ta komunikace stála víc, než je cena lístků.

A co nedostatky?

Osobně vidím především velkou časovou náročnost a nepochybně i stresovou zátěž. Jsem nervózní, když se mi během dne několikrát neozvou moji nejbližší. Jsem zvyklý pracovat a komunikovat on-line, a když nepříjde reakce nebo odpověď, musím řešit, co je

za problém. Dříve jste o někom neslyšeli týdně a nic se nedělo, zatímco dnes udržujeme každodenní kontakty, pracovní i soukromé, s velkým okruhem lidí a chceme vědět všechno a hned. Jsme zahlcení nebo přesněji informovaní o všem, co nás napadne. Zrovna nedávno jsme diskutovali o tom, která je nejstarší univerzita v Evropě, a ihned začalo několik lidí nad kávou v restauraci hledat na internetu a za minutu to bylo. Bylo to překvapení a záměrně neřeknu, která univerzita to je. Schválně, kolik z vašich čtenářů to zkusí najít...

Na konferenci o kyberbezpečnosti ČBA se hodně diskutovalo o těch nejmladších – o dětech a o tom, že jsou digitální generací, která lehce pochopí, jak internet funguje po technické stránce, ale snadno může podlehnout rizikům, která zde na ni číhají. Přesto – platí i u těch nejmladších, že internet jim přináší více pozitiv než negativ? A jak je máme chránit před negativy?

Rozhodně, je to nová a další gramotnost, která myšlení, fantazii, znalosti a jazykové schopnosti dětí obohacuje. Celkově kriminalita klesá. A v digitálním světě se stopa pachatelů a zlých lidí nesnadněji zakrývá a snadněji dohledává než v reálném světě. Nemyslím si, že zde je více rizik než v rostoucí hustotě automobilového provozu. Ale samozřejmě i v tomto světě je třeba děti inteligentně usměrňovat. A důraz je na slově inteligentně, tedy nikoli zastrašováním.

Jak se díváte na internetovou komunikaci mezi bankou a klientem a vůbec na otevřené bankovníctví, o kterém se stále více diskutuje?

Když pracujete s informacemi v komunikaci s lidmi v reálném čase, musíte samostatně rozlišovat téma komunikace a partnera z hlediska vašeho vlastního zabezpečení. Zejména jedná-li se o citlivé informace. Stejně tak to musíte dělat i na internetu. Především pak jedná-li se o bankovní informace, které by neměly být veřejné. Je třeba uvědomit si, že komunikaci s bankou může klient vést sice chráněným spojením, ale na nechráněném místě, kde může být tato komunikace sledována a snímána, telefonem apod. Není to jen otázka zabezpečeného spojení. Nehledě na fakt, že klient může omylem někomu předat své kódy atd. Proto je v zájmu banky, aby komunikace s klientem byla co nejvíce uzavřená a chráněná.

Zároveň, především pak v kontextu s novou směrnicí PSD 2, musí i klienti být ostražiti. Nedávno jsem absolvoval debatu s psychology o marketingu bank, zda se jim vyplatí více klienti neinformovaní a „negramotní“, nebo klienti, kteří chtějí do věci vidět, diskutují a nedají nic nad plán ani své bance. Nejobratnější západní banky míří k tomu druhému, protože pak je jejich vztah méně zranitelný a klient sám nutí banku k lepším výkonům.

”

Je v zájmu banky, aby komunikace s klientem byla co nejvíce uzavřená a chráněná. Zároveň, především pak v kontextu s novou směrnicí PSD 2, musí i klienti být ostražiti.

Kdo a na základě jakého pověření by měl aktivně konat proti kybernetickým útokům?

První je na ráně i odpovědnosti stát. Ten musí chránit celý český internet, je to jeho odpovědnost. NATO přede dvěma lety samo připojilo kybernetický prostor k novým bojovým prostorům, vedle pozemních, vzdušných a námořních operací. Reagovalo tím na stav věcí, objektivně i subjektivně z hlediska bezpečí lidí a institucí.

My jsme zatím nechráněni. Odpovědnost dostalo Ministerstvo obrany, ale neprovedlo, co mělo. Měl jsem možnost být u toho a musím zcela otevřeně říci, že v ideálních podmín-

kách, při solidním zájmu prostě zůstalo u slibů. Je to promarněná příležitost a díra v naší bezpečnosti. Musíme to dotáhnout. Máme evidenci útoků, definici strategické infrastruktury, ale chybí aktivní obrana. Na druhou stranu ale upozorňuji, že jsme nezaspali. Jen jsme se nedokázali dohodnout a tvrdě realizovat bezpečnostní záměr.

Která data by podle vás měla být chráněna a která spíše otevřená?

To není tak úplně správná otázka. Totiž pro řadu lidí, i vzdělaných, je obtížné rozlišit data, která se musí utajit (obrana státu), chránit (registry obyvatel apod.), selektovat z hlediska

dostupnosti (zdravotní a farmaceutická data o lidech) anebo naopak otevřít veřejné dostupnosti a kontrole. Nelze – a to je důsledek digitalizace a zpřístupnění mnoha dat – nasadit jeden muštr na vše. Svět, i digitální, je nesmírně komplexní a náročný na kvalifikaci. Nelze v něm postupovat jen jako zupák v utajení nebo idiot totální otevřenosti. Kvalifikace a kompetence jsou dnes právě ve schopnosti kvalifikovaně rozlišovat. To je ale těžké jak systémově, tak i osobnostně.

Jak ke zlepšení podmínek mohou přispět subjekty soukromého sektoru a v něm banky?

Internet a vůbec celý kybernetický prostor je průnikem veřejného, soukromého, státního a občanského zájmu. Je třeba spolupracovat a být v tom iniciativní, ale koordinaci a logiku postupu musí určovat stát, a to jak legislativou, tak i exekutivně. Musí jít příkladem chováním svých bezpečnostních, obranných a regulačních institucí. Osobně bych rád ale viděl větší spolupráci privátního průmyslu, zejména v ICT. Máme v této oblasti po obrovských investicích a ztrátách bohužel velký chaos. Stojí nás to ohromné peníze, které by jinak mohly jít do školství nebo na sociální a jiné služby. Nesnažíme se být efektivní, zatím převažuje zájem brutálně vydělávat na alibismu a často nekompetenci státu. Kvůli tomu pak proděláváme všichni. Právě po nedávném semináři ČBA jsem navrhol, aby bankovní asociace začala včas formulovat své návrhy do programu příští vlády, které by promítla ve svém programovém prohlášení. Teď je totiž ten správný čas!

Mluvíte o chaosu v rámci ICT. O co se konkrétně jedná, jaká je situace? Je tento chaos jedním z důvodů, proč je u nás tolik komplikovaná digitalizace státní správy?

Celý vývoj vybavení státních úřadů, školství, zdravotnictví byl charakteristický zcela nekoordinovaným postupem individuálních resortů a úřadů s vytendrovanými partnery, kteří převzali odpovědnost za dodávku. Autorsky ji pak zpracovali, dodali a dodnes vesměs provozují. Byl to především byznys, a ni-

Podíváte-li se na katastrofální rozsah exekucí u nás a porovnáte ho s kyberkriminalitou, uvidíte, že finanční gramotnost je u nás větší problém než IT gramotnost.

koli koordinovaná modernizace státu. I nadále dnes tyto firmy totiž drží segmenty státu pod krkem a mohou jim kdykoli autorské právo nepředat a systémy vypnout. Vznikají z toho i extrémně předražené náklady a neřeší se to. Stát je v důsledku toho dneska prostřednictvím IT ovlivňován řadou firem a nedokázal se z té závislosti vyprostit. Částky, které do toho šly, jsou ale ve stovkách miliard.

Internet a sociální sítě fungují jako stále důležitější prostředek pro šíření informací a pro formování postojů lidí: co může stát dělat s tím, že i když jsou si lidé vědomi rizik internetu, mají pocit, že se jich tato rizika netýkají, proč jsou tak důvěřiví, zranitelní, ovlivnitelní a náchylní vůči manipulaci?

Podívejte, rizika jsou všudýcky a všude a stejně tak i nezodpovědnost. V mládí jsem taky vyskakoval z tramvaje u gymnázia na Žižkově.

Tehdy ale tramvaje neměly dveře a jezdily pomalu. Kromě těch, kteří opravdu hodně riskují, si myslím, že převaha důvěry je pozitivní věc. Žili jsme moc dlouho v podmínkách nedůvěry politického totalitního systému. Teď se věci začaly prudce měnit a malinko rychleji, než na co jsme připraveni. Češi jsou vždy zcela nadšeni z novinek, z cestování, z elektronického bankovníctví, z kreditních karet atd. Přičemž rizika řeší až později. Já osobně třeba čtu návod k použití, až když selžou všechny možnosti.

Není dnes problémem to, že lidé důvěrují spíše zpráve na Facebooku než tomu, co jim říká například učitel? Nehledě na fakt, že zpravodajských portálů na internetu jsou desítky jen v češtině, a jak má člověk vyfiltrovat „ty správné“? Neměla by právě v tomto směru škola vzdělávat?

Je mnoho věcí, které škola neučí, a přesto jsou pro život klíčové, jako partnerské vztahy, péče o staré a závislé lidi, solidarita. Důvěrou na internetu vzniká vztah k prostředí, ze kterého informace přicházejí. Proto si dezinformace hrají nejvíce se vznikem v důvěryhodném prostředí. Správnost je ale věcí verifikace, nikoli důvěry. Je třeba ověřovat, ale jsou prostě informace, kterým lidé věřit chtějí a neověřují si je, říká se jim předsudky.

Je soukromí stejně velkou hodnotou, jako bývalo dříve? Mají dnes lidé menší obavy ze sdílení svých osobních dat ve veřejném prostoru, než tomu bylo dříve?

Myslím, že smysl a pojem soukromí se změnily. Dříve jsme tajili postoje, které by měly být přirozeně veřejné, a zveřejňovali věci, které jsou ve svobodném světě považovány za soukromé, to znamená, že jsme sice neznali nic o svých skutečně veřejných a politických postojích, ale věděli jsme přesně, kolik ti druzí berou, jaký mají plat. To se nyní podle mého názoru mění. V jistém smyslu nás tlačí i okázalá spotřeba.

Máme za sebou dvě dekády hektické spotřeby, kdy bylo vrcholem umění pochubit se majetkem nebo módním hitem. Nyní jsme dospěli k prioritě kvality života, žijeme déle, intenzivněji a jsme spokojenější. S tím je spojena právě i potřeba důvěry vůči institucím, státu, bance, jízdniému řádu, armádě atd. A s tímto životním pocitem se rádi svěříme ostatním. Všimněte si, jak i naše vrcholové sportovkyně najednou mluví o tom, že je sport baví, že si to užívají, zatímco dříve to byla prostě řehole. Dělíme se rádi o svůj životní pocit a možná jsme tím i zranitelnější, ale zároveň i subjektivně a osobnostně stabilnější. Máme ale hodně lidí, kteří jsou nadále v neurotizující sociální a ekonomické situaci – ohrožení dluhy, exekucemi, neplacením výživného a idiotsky nízkou mzdou. Tam je hlavní riziko, v neurotizaci a pocitech nespravedlnosti, které vedou k chování a hlasování motivovanému nenávistí, nedostatkem otevřenosti ke světu a jeho možnostem a následně i k nesvobodě.

Jak se díváte na zveřejňování osobních pocitů na YouTube, Instagramu atd.? Jaký je váš pohled na youtuberskou generaci?

Osobně vidím youtubery jako nesmírné osvícení. V něčem mi připomínají generaci 60. let, která odkryla Ameriku v tom, jak se bere napovrch vážně, ale zevnitř je dost odcizená. Je to generace, která svojí osobní výpovědí dost nabourává svět, ve kterém převládá konzum, i když jako generace jsou produktem tohoto světa.

Jak souvisí úroveň digitální gramotnosti (jako předpokladu bezpečného chování na internetu) s věkem, vzděláním či sociálním postavením člověka?

Maminka mojí ženy, lékařka, ve svých 81 letech zvládá číst nejnovější americké weby o léčích a léčení, komunikovat na Skypu a WhatsAppu, ale nedokáže nebo netroufá si na elektronické bankovníctví nebo nechce objednávat potraviny na webu. Její generace se nevyhýbá internetu. Jen to pro ně prostě zůstává něčím, co se musí naučit a do čeho se nenarodili. Myslím, že právě digitální svět je velkou výzvou pro smysl a náplň prodlouženého seniorního věku, nesamozřejmou a nádhernou. To jsou vesměs lidé vysoce gramotní, jakkoli třeba ne digitálně. A nesmíme je nechat vypadnout z tohoto světa, naopak.

Jakou roli mohou a měly by hrát při výchově k bezpečnému chování na internetu škola a rodina?

Primární je odpovědnost školy. Jenomže česká škola počítačem pouze nahradila tužku a papír a to je málo. Je to hrozně odvislé od učitele. Škola je světem nových možností, tedy měla by vyučovat také internetovou bezpečnost. Ale kolik kantorů dnes ví, jak pracuje procesor nebo i-cloudový systém, a dokáže to dětem srozumitelně vysvětlit? Měli by to umět všichni nebo se to alespoň naučit. Děti se dnes na internetu naučí řádově víc než ve škole, protože internet táhne a motivuje. To ale není správně. Škola by si z internetu měla vzít příklad. Učitelé by měli tímto světem děti vést a motivovat je k jeho ovládnutí. Rodina by pak měla tuto přidanou hodnotu školy zapojit do každodenního života využitím, nikoli zákazy.

Nemyslíte si, že díky technologiím, které nám prakticky dávají celou encyklopedii na dosah ruky, by se měla změnit také výuka? Jaké dovednosti v příštích dekádách budou klíčové?

Školní systém se rozhodně musí přizpůsobit době. Klíčová bude především metodologie. To, jak informace vyhledávat a zpracovávat vzhledem k tomu, k čemu je potřebujeme. Také analýza bude součástí každodennosti.

Otázka na závěr. Není tomu podobně jako s bezpečností na internetu také s finanční gramotností? Já mám pocit, že každý zná zásady finanční gramotnosti, ale když dojde na to, rozhodnout se, tak člověk má tendenci podléhat emocím s vírou, že na tom vydělá. Kolik zadlužení vznikne skutečně tím, že člověk nepochopí produkt?

Podíváte-li se na katastrofální rozsah exekucí u nás a porovnáte ho se kyberkriminalitou, uvidíte, že finanční gramotnost je u nás větší problém než IT gramotnost. Je to hodně důsledek toho, jak jsme posadili transformaci na ekonomiku a spotřebu a jak jsme neuspěli v podpoře právního státu a moderního školství. To nám opravdu nepomohlo a platíme za to nesmírnou osobní daň a v určitých regionech i politickou. Rozsah škod vzniklých působením nelicencovaných půjčkových a dalších dluhových služeb bez podpory finanční gramotnosti i morálky na straně těchto firem je ohromný a bude dlouhodobý. Postiženo je totiž zhruba deset procent dospělé populace. Zmiňoval jsem již v našem rozhovoru rostoucí zájem bank na získání kvalifikované klientely, kterou nebude postihovat ignorance a možnost „ošukat“ je na nejrůznějších fincích. To je důležitý moment. Osobně přeji českému bankovnímu sektoru, aby se stal nositelem a spoluaktérem modernizace a celkového vzestupu kvality života založeného na důvěře a kompetenci. To je směr, kterým bychom měli jít a na kterém bychom měli pracovat, přičemž banky mohou sehrát klíčovou roli v této společenské renesanci.

Ivan Gabal

Vystudoval sociologii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V letech 1976–1990 pracoval v Ústavu pro filosofii a sociologii ČSAV. Během sametové revoluce v listopadu 1989 se stal jedním ze zakladatelů Občanského fóra. Později byl členem rady OF a v roce 1990 vedoucím volební kampaně OF. V letech 1991–1992 pracoval jako vedoucí oddělení politické analýzy Kanceláře prezidenta republiky. V roce 1992 byl vedoucím volební kampaně Občanského hnutí. V letech 2003 až 2013 byl jednatelem společnosti GAC spol. s r.o. Ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2013 kandidoval ve Středočeském kraji jako lídr KDU-ČSL a byl zvolen poslancem. Ve volbách do Poslanecké sněmovny PČR v roce 2017 byl opět z pozice neustranika za KDU-ČSL lídrem kandidátky ve Středočeském kraji. Tentokrát však neuspěl a mandát poslance neobhájil.